

גורה ההיכל

לע"נ הטהורה של מורנו ורבינו עט"ר הגה"צ מרן רבי משה יעקב ווייס בן הגה"ק רבי אברהם צבי זצ"ל נלב"ע ח"י בטבת תשע"ב

זמני כניסת ויציאת השבת			
הדה"נ	מוצ"ש	ר"ת	
5:02	6:03	6:38	ב"ב
4:47	6:01	6:40	ירושלים

יו"ל ע"י בית המדרש הגדול "היכל אברהם צבי" נוה אחיעזר
 בנשיאות מורנו הגאון רבי יצחק ישעי' ווייס שליט"א גאב"ד נוה אחיעזר
 רח"ו נחשוני 3 (מאחורי בירנבוים 7-9), נוה אחיעזר בני ברק
עש"ק פרשת משפטים - שקלים אדר"ח אדר תשפ"א, גליון מס' 558

חידה לפרשת השבוע
 האבא שאל את הילדים בשולחן שבת:
מי כפרשה לפני הכרפס?
 אחד הבנים ענה בדרך רמוז:
זה שבא אחרי המלך.

נושא הלכתי לפרשת השבוע
משיעוריו של הגאון רבי יצחק ישעי' ווייס שליט"א
 גאב"ד נוה אחיעזר - בני ברק
 הדברים נכתבו להגדיל תורה ולהאדירה, ולא להלכה למעשה

עוד על החובה למהר ולהתחסן בעת הזאת
 [שמות כג, ה] **והסרת מחר מקרבך.**
 כהמשך למה שהבאנו בגליונות הקודמים **שחובה על כל אחד ואחד להזדרז ולהתחסן**, ראיתי להביא עוד מדברי פוסקי הדורות הקודמים שהורו שצריך להתחסן, וצויינו בקונטרס החשוב על החיוב להתחסן 'החיל והחוסן' שיצא לאור לאחרונה. **הסובר שאין להורות ואין למחות בענין החיסון [הקדום]**
 בקונטרס 'החיל והחוסן' הביא שהגה"ק בעל הז'רע אמת', שכבר הבאנו בשמו שהעלה לקיים דברי המתירים להתחסן בחיסון הקדום, אף שעדיין לא היה בטוח כל כך, [אך בסוף תשובתו כתב רק שלא למחות במתחסנים, כי שב ועל תעשה עדיף, ולהניח הדבר על אומנות הרופא]. כשדן לאחר שנים (ח"ג, קכג) לאסור עשיית החיסון בשבת. אינו מזכיר כלל חשש בעצם עשיית החיסון. כי תשובתו זו נכתבה בשנת תקס"ה, לאחר שכבר הומצא החיסון מאבעבועות הפרה, שהוא בטוח יותר. וכן ציין לתשובות ריב"ם שניטון (כב) ותשובה מאהבה (א, קלד, וקלה) ותשובת גבר"י (י) מהגאון רבי גבריאל כ"ץ מוורעשנא (פפד"א תקפ"ו) ועוד אחרונים שדנו בעשיית החיסונים בשבת, ולא העלו שום פקפוק על עצם ההתחסנות. עוד הביא מהברכי יוסף (יו"ד שלו, ב) שכתב: האידינא אין לסמוך על הנס, **וחייב החולה להתנהג בדרך העולם לקרות רופא שירפאו, ולאו כל כמיניה לשנות סוגיין דעלמא...** **וכמעט איסור יש בדבר**, אי משום יוהרא, ואי משום **לסמוך אניסא במקום סכנה, ולהזכיר עונותיו בשעת חוליו**, אמנם ינהוג כדרך של בני אדם ואורח כל ארעא להתרפאות על ידי רופא, ולבו בל עמו, **רק יזכק בקונו למתקף ברחמי בכל לב, ובו יבטח דוקא.**

מכר מלח בתור סוכר, והונח במאכלים ונתקלקלו

[שמות כב, ה] **כי תצא אש וגו' שלם ישלם המבצר את הבצרה.**

שאלה: חנווני מכר בטעות מלח בתור סוכר, ובישלו במלח זה מאכלים, ונתקלקלו כתוצאה מכך, האם החנווני חייב בדמי המאכלים?

החלפת הסוכר במלח נחשבת לגרמא בנוקין ופטור
 בספר מנחת שלמה¹ (ב"ק ו, א) הביא הגרש"ז אויערבאך זצ"ל דבר נחמד, בעובדא שהיתה בימי ילדותו בירושלים שחנווני נתן לאשה בטעות מלח בתור סוכר, ובישלה במלח זה דגים ועוגות שכמובן נפסלו לאכילה, ונשאלה השאלה האם החנווני חייב לשלם דמי הדגים והעוגות. ובית הדין פסק, שהחנווני פטור לגמרי על אף שהוא גרם את ההיזק ע"י החלפת הסוכר במלח, ואף שהרא"ש (ב"ב ב, יז) כתב דכל היכא שהאדם עצמו עושה את ההיזק לחבירו, הרי זה גרמי בנוקין וחייב, מכל מקום בנידון דידן החנווני אינו אלא גרמא בנוקין ופטור, כי החלפת הסוכר אינה נחשבת כלל לברי היזיקא, שהרי יכול בהחלט להיות שלפני השימוש יטעמו מהמלח וירגישו בטעות, ולא יארע כל נזק.
כשהמוכר טוען שברי לו שלא החליף
 גם בשו"ת מהרש"ם (ה, יא) נשאל מעין זה, באשה העוסקת באפיית דובשניץ לסעודת נשואין, וקנתה מרוכל א' תבלין הנקרא אבקת אפיה, שנותן כח בעיסה להתנשא למעלה ולהיות נאפה יפה, וכאשר נאפו הלחמים המה דקים ומקולקלים, וגם טעמם מחומץ ואינם מוכשרים כלל להתכבד, ונפסדו דמיהם לגמרי, ותולין הקלקלה באבקת האפיה שנתחלף במין אחר הנקרא 'קרעם טארטרי', או שה' האבקת אפיה מקולקל לגמרי, ותובעים אותו לשלם להם כל

דמי הקמה והדבש, לאשר נפסדו בגרמתו. אך בנידון המהרש"ם מיירי שהרוכל מכחיש וטוען ברי שנתן אבקת אפיה, ולא נתחלף במין אחר.
ידע המוכר או פשע מחויב לשלם מדינא דגרמי
 והביא המהרש"ם בשם השואל שהעיר מחו"מ (רלב, כ-כא), מכר זרעוני גינה שאינם נאכלים ולא צמחו דחייב באחריות, ומחזיר לו הדמים שלקח ולא הוצאה של החרושה וזריעה, ובמוכר לחבירו ונמצא בו מום והולוכו הלוקח למקום אחר, מבואר שם דאם ידע המוכר שהי' בו מום חייב גם בהוצאה שעשה הלוקח משום דינא דגרמי. וא"כ יש לומר דגם בנידון דידן פשע המוכר, דהיה לו לדקדק בדבר היטב בתחלה להניח כל דבר בפני עצמו שלא יבא להחליף, וכיון דפשע יש לומר דדמי לידע מן המום, [ודלא כדעת בית הדין בירושלים], וכמו דקיימא לן בשנים שהפקידו בשתי כריכות דמחויב הנפקד לתת לכל אחד מאתים מהאי טעמא דהוי ליה לידע.
תחילתו פשיעה וסופו באונס בשומר חייב ובמוכר פטור
 חזר השואל ודחה את הדמיון לפקדון, שבהיה לו לידע מחוייב, די ש לומר דשאני התם בשומר, דגם תחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב, אבל גבי היזק דדינא דגרמי, כיון שהם אינם חושדים את הרוכל שעשה זאת עתה במזיד ובכוונה, רק דפשע מתחלה, וכיון דלבסוף הי' באונס י"ל דפטור. והסכים המהרש"ם לחילוק זה.

1. ונערך ע"פ מכתביו להגר"צ יברוב מח"ס 'זכרון משה' (ב"ב תשס"ה) ונדפסו בספרו, והובאו הדברים מפי השמועה בקובץ קול התורה (מ, ניסן תשנ"ו), ובספר משפטי התורה (שפי"ץ) ב"ק ו, א (ה), ובקונטרס מאיר מקומות (ב"ק מילואים מג).

המוכר חייב לדקדק שלא להחליף ולא הקונה

אלא שלדעת המהרש"ם לא נחשב כאונס או שוגג, דהוי קרוב למזיד, דהוי ליה לדקדק היטב שלא יחליפנו ולא ימיר רע בטוב, ואף אם למראה עיניו לא יוכל לשפוט, הוה ליה למטעם לראות אם עמד טעמו בו, ובכהי גוונא קנסו גם בשוגג. [ולא כדעת בית הדין בירושלים]. והביא ראייה מיבמות (פ"ט, א) התורם קישות ונמצאת מרה אבטיח ונמצא סרוח, תרומה ויחזור ויתרום, דהוי שוגג קרוב למזיד דאיבעי ל' למיטעמי' קודם שיתרום. והכי נמי בנידון דידן, בוודאי דמי למראה דינר לשולחני, דלא היתה צריכה האשה לדקדק אחריו בזה. ובפרט לפי מה שכתבו התוס' בב"ק (כ"ג, א) בהא דכלב שנטל חררה, דיותר יש לאדם לזוהר שלא יזיק אחרים משלא יזוק, שמחוייב לשמור הגחלת מן הכלב, אע"פ שאין לו רשות לכנוס לביתו כדי שלא יזיק אחרים כו' ע"ש. וא"כ הכא נמי המוכר ה' מחוייב לטעום ולעיין היטב שלא יזיק להקונה, והו"ל לידע שיתנהו לתוך הקמח ויפסד הכל, אבל הקונה לא ה' מחוייב כ"כ שלא יזוק.

ראיה נפלאה שביש שני סוגים נחשב פושע

והביא המהרש"ם ראייה נפלאה, שכשיש עוד מין הדומה לזה הוי המוכר פושע, שהיה לו לזוהר מתחלה להניח באופן שלא יבא לטעות, מש"ס דיומא (נה, א) לא היו שופרות לקיני חובות מפני התערובות, שמא יתחלף שופר בשופר, ופריך ונכתוב עליה הי חבובה והי דנדבה, ומשני רבי יהודה לית ליה כתיבה (שאינן סומכין על כך, דזמנין דלאו אדעתיה לעיניו בכתבא - רש"י), ואפ"ל בכתביה חייש לאחלופי. ונהי דאנן לא קיימא לן כרבי יהודה וסמכינן אכתיבה, אבל עכ"פ מוכח דכיון שהשופרות דומין יש לזוהר שלא יבא לטעות ולהחליף. והוא הדין המוכר היה צריך לזוהר מתחלה להניח באופן שלא יבא לטעות. ואם אין שם מין הדומה לזה, א"כ בוודאי הוי פושע במה שהחליף, דהוה ליה לעיין קצת עכ"פ, ולא היה טועה בדבר.

לחייב את המוכר משום ממונו המזיק

והביא המהרש"ם שהשואל רצה לחדש דבנדון דידן יתחייב גם בשוגג, דלא דמי לדינא דגרמי, דהכא ממונו שהיא האבקה האפיה המקולקלת, הזיק בידים העיסה, ולא גרע מהמוסר שלהבת לחרש שוטה וקטן דחייב משום ממונו שהזיק. והכא נמי כיון דהלוקח לא ידע מהקלקול לא עדיף מחרש שוטה וקטן.

ביכול הניזק להציל מזק אין חיוב ממונו על המזיק

אולם המהרש"ם סובר שאין לחלק בזה, דשאני חרש שוטה וקטן שאין להם ידיעה כלל, ומסר לידם בשאט נפש דבר המזיק, חייב שפיר משום ממונו. אבל בנדון דידן שהלוקח ה' בידו לבדוק, ונהי דהמזיק יש לו לדקדק יותר, וכנ"ל מהתוס' ב"ק, מ"מ כיון דה' ביד לוקח לבדוק שוב ליכא בזה חיוב ממונו, ורק משום דינא דגרמי קאיתנין עלה. וראיה מב"ק (ק, א) דדייק מהא דמחיצת כרם שנפרצה דחייב באחריותו, דדיינינן דינא דגרמי, והא התם כרמו של זה הולך ומתערב בתבואה של חבירו, וא"כ גם למאן דלא דאין דינא דגרמי יתחייב משום ממונו, שהרי ההיזק בא ע"י ממונו שהולך ומזיק בידים בהיזק ניכר, וכמ"ש התוס' שם דהוי היזק ניכר בידים. אלא ודאי כמ"ש דכיון דגם בעל התבואה יוכל להציל את עצמו, אף שעל המזיק להרחיק את עצמו, מ"מ עכ"פ לא דמי לממונו, ורק משום דינא דגרמי חייב.

בלא הוברר גורם הנוק פטור המוכר

ומסיק המהרש"ם, דכיון שלא נתברר בוודאי שההיזק בא ע"י קלקול האבקה או החלפתה, והמוכר מכחיש, וכפי ראות עיניו בקיאים יש לתלות הקלקול גם ע"י דבר אחר השכיח, [שלא כבעובדה שבנידון הגרש"ז], ואין הקונה חושד את המוכר כלל שעשה זאת במזיד, א"כ דמי לאיני יודע אם נתחייבתי לך, דפטור. ומלבד זאת בכל אופן הרי יכול המוכר לומר קים לי כהסוברים דבמתכוין לטובת עצמו פטור דינא דגרמי.

חיוב המוכר משום אש של בור המתגלגל

והגרש"ז אויערבאך זצ"ל בילדותו, (כשעדיין לא נדפסו תשובות המהרש"ם), חידש שאף שאין אפשרות לחייב את החנווני מדין אדם המזיק, דהוי רק גרמא דלא ברי היזקא, שהרי יכלה לטעום, וכפי שהובא לעיל שהבית דין הכריעו כן, והוכיח הגרש"ז כן ממה שכתבו תוס' בב"ק (ו, א ד"ה לאתיי), לעניין בור המתגלגל, שאין לחייב את בעל האבן אלא משום שהמגלגל חשיב כרוח מצויה, והוי אשו כשהזיק בעת גלגולו. ה"ה במקרה שלפנינו שהמלח הזיק, המלח נידון כבור המתגלגל של החנווני ברגלי האשה שלא בכוונה, שהכניסו לתבשיל, שהאשה

חשובה כרוח מצויה המתגלגלת את המלח להזיק את התבשיל השייך לבעלה, והוי המלח אשו דהחנווני וחייב בכל חיובי אש. וגם רש"י יודה שנחשב ממש כאש ששורפת בעצמה, והכא נמי המלח עצמו מזיק את האוכלין, ולא בגלל כחו של האדם המערב אותו?

ההבדל בין מכר אש למכר מלח

ובזכרון משה (יברו, לא) הביא מי שהשיג על הגרש"ז, שאי אפשר לחייבו משום אש, שהרי בשעת מכירה עדיין אינו מזיק, ודומה למי שמכר אש לחבירו, והלך חבירו ושרף, האם יעלה על הדעת לחייב את המוכר. והאריך ליישב ע"פ דברי האחרונים. - ולא הבנתי כל דבריו, דלא אמר הגרש"ז שהוא מזיק אש, שוודאי אינה אש סתם, שהוא מדליק אותה ברשותו ויוצאת ברוח וכו'. ולא אמרו אלא שהוא ממונו המתגלגל שחייבו נלמד מאש. והרי יש לו את כל הגדרת בור המתגלגל, שכבר במקומו הראשון יכול להזיק, אלא שבמציאות הזיק לאחר שהועבר למקום אחר ע"י אדם ובהמה שלא כיוונו להזיק. ולכך מחוייב בעל הבור משום האב אש, שהרי כח אחר מעורב בה. - וברור שהמלח נשאר בבעלות המוכר, והוא ממונו, שהרי הקונה לא כיון לקנות מלח אלא סוכר, ואין זה אפילו כמקח טעות, שאינו מקח כלל. וכמו שהביא המרדכי (בבא מציעא, רמז רנח) באחד שקנה בדיל מן הגוי, ומכרו לישראל חבירו בחזקת בדיל ונמצא שכולו כסף, ותבעו מדין אונאה. ופטרו אבי העזרי [=הראב"ה] שלא זכה בו כשקנאו מן הגוי, כיון שלא ידע ולא נתכוון לקנות הכסף. והובא ברמ"א (ח"מ רלב, יח). ואין צורך להאריך ולהוכיח זאת כמו שהאריך בספרים הנ"ל.

חיוב בור המתגלגל בנוקי כלים

גם תמה הנ"ל, דאם נבוא לחייבו משום בור יפטר על המאכל, דכל דלאו בעל חיים מקרי כלים, כבב"ק (מח, ב). ונדחק ליישב על פי דברי הנצי"ב במרומי שדה, שהביא לחדש שנתמעט כלים בבור רק לעניין מיתה, דהיינו שהושחתו לגמרי. אבל במאכל שהזקק מעט, שפיר מחייבין בבור. והוא דוחק, שלא הזכיר חילוק זה לא בש"ס ולא בפוסקים. - ולא הרגיש שהגרש"ז ביאר דבריו, שהתוס' סוברים שבור המתגלגל נידון כאש שחייב בכלים, כיון שהמגלגל חשוב כרוח מצויה. ובנידון דידן אף רש"י מודה כנ"ל.

מתי אומרים הוי ליה שלא תאכל ותכניס

ובעל זכרון משה שאל את הגרש"ז, שהרי בב"ק (א, ז) אמרו בבבב"תא הנותן סם המות בפני בהמת חברו פטור מדיני אדם, ואמרו בגמ' סברה דהוי ליה ליה שלא תאכל, אם כן גם כאן הוי ליה שלא תכניס. ותירץ דבשלמא אם הינו דנים על נזק שנעשה מאכילת המלח במקום סוכר, יתכן שאפשר לדמותו, ולומר דהוי ליה שלא תאכל. אבל הכא הנשים קלקלו שלא בכונה ממון הבעל. נחשבים שפיר הנשים רוח מצויה שמגלגלת את המלח לתבשיל. - ולפי דבריו אם התבשיל של האשה עצמה, כגון בפנויה, יהיה החנווני פטור, כיון שדומה לנותן סם המות לפני בהמת חברו, שמאחר שהניזק הזיק לעצמו ומחמת מעשהו נגרם הנזק, הוי לו שלא יאכל, ואי אפשר לחייב בדיני אדם את מניח הסם. וכן כתב בספר משפטי התורה.

מסירת המלח הוי כהניח בראש הגג

והקשה השואל הנ"ל, שהרי המלח אינו בגדר הולך ומזיק, ואין לחשבו כאש, וכמו שכתב באבן האזל לעניין אש המונחת בבור, ונפל שמה שור ונשרף, שאינו אש, כיון שהניזוק בא אליו. והשיב הגרש"ז, שמסירת המלח ליד האשה נחשבת כהניח במקום שיתגלגל ע"י האשה שלא בכוונה, למקום שזיק.

הניח בקבוק באשפה ונשמת בשעת הפינוי והזיק

והגרש"ז אויערבאך פסק מטעם זה, שהמניח בקבוק זכוכית במיכל אשפה עמוס, ובשעת הפינוי ע"י העירייה נשמת ונשבר והזיק, שהוה ליה כמתגלגל ברגלי אדם שלא בכוונה, וחייב בעל התקלה משום אשו. (אלא שלכתב דנייח יפטר על הכלים, כבור).

המלח לעצמו אם נחשב כמזיק

ותמהו שם על הגרש"ז, שלכאורה בור המתגלגל היינו שהוא בור במקומו הראשון, וחיובו מחמת שבעל הבור עשה תקלה ברה"ר, שאסור היה לו לעשותה, כיון שבני אדם יכולים להנזק ממנו, ולכן אף אם הבור הועבר על ידי רוח מצויה דהיינו אדם או בהמה נשאר החיוב על בעל הבור, שנחשב כאילו הוא עצמו עשה התקלה במקום החדש. וכמו כן באבנו סכיני ומשאו שהניחן בראש גגו, אף שהניחם ברשותו, כיון שהניחם במקום שיכולים להזיק ע"י הרוח המצויה, נחשב שעשה מזיק. אבל בנידון דידן, המלח אינו בגדר מזיק ותקלה,

2. הקדימו השואל בשו"ת מהרש"ם שסבר כן, אלא שלדעתו פעולת האשה כפעולת הזיק אש, שכיון שלא ידעה היא כחרש שוטה וקטן, והאבקה נחשבת מתחילתה כנחתל השורפת. והמהרש"ם דחה בדידה לבדוק. ואילו להגרש"ז הוצרכנו לבא לדין בור המתגלגל הנלמד מהצד השוה, שהרי המלח בריחוק מהתבשיל אינו מזיק, ורק קירובו לתבשיל הפכו למזיק, אלא שלהאמור חיובו הוא מצד אש. 3. ואף שהנתיבות (רלב, ביאורים ה) כתב שרק אם היה באופן שאין דרך להוודע שהוא של כסף, אבל אם כרוך במטלית שדרך להוודע וזה הראשון. אם כן כאן הרי יודע הקונה שהוא מלח. מ"מ ברור שרק במקום שרוצה לזכות, כגון בקונה בדיל מגוי, והוא כסף ודאי רוצה לזכות בטעות הגוי, לכך זוכה שלא מדעתו. אבל הקונה סוכר ונמצא מלח, אינו מעוניין בו, ובפשטות אם יטעמנו, יחזירו לחנווני, לכך נחשב שפיר המוכר בעליו. ועיין גם בפתחי תשובה (שם, ה) בשם שו"ת עבודת הגרשוני (צד) שרצה לחלק, שהכלי היה כולו כסף אלא שהקונה והמוכר לא הבינו שהוא כסף, הוי של מוכר. אך כיון שהלבוש (רלב, א) כתב הקונה כלי מגוי בתורת בדיל וכו' או אפילו עצמו כסף כו', הרי שפסק להדיא שאפילו כולו כסף, לא זכה בו הלוקח מן הגוי, כיון שלא ידע ולא נתכוין לקנותו. והסמ"ע לא השיג עליו כדרכו, שמע מינה שתיקה כהודאה דמיה, ממילא יש לפסוק כן למעשה, ע"ש. - א"כ בור שהמלח שייך למוכר, והוי אבנו וסכיני.

אלא הוא מאכל לתועלת בני אדם, ורק כשמכניסים אותו בתבשיל שאינו ראוי לכך נגרם הזיק, אם כן לכאורה אין להחשיב את החנווני כמניח תקלה ועושה נזק, שהרי רק המבשלת היא שהפכה את המלח לדבר המזיק, ואמאי נחייב את החנווני שנתן מצרך שאינו מזיק, כמו מניח בור המתגלגל שעשה מזיק, והביא בזכרון משה רבינו לדבר זה מדברי האבן האזל (נו"מ ד, י) שהסביר דברי הגמ' (ב"ק ט, ב) שור דרכיה לנתוקי בור דרכיה לנתורי, גחלת כמה דשביק לה מעמיא עמיא ואזלה, גחלת כיון שכל זמן דשביק לה מעמיא ואזלא, לכן בטל לו דין מזיק מהאי גחלת. ורק דחרש שוטה וקטן ליבוע ועשו אותה לאש. נמצא דהחרש שוטה וקטן עשו גחלת למזיק, ובכהאי גוונא אין לחייב את הבעלים על ידי פשיעה, כי אין מחייבים את הבעלים אלא א"כ פשע במזיק. - אולם לכאורה דמיונו של הגרש"ז עולה יפה, שהרי אף אם מלח הינו מצרך מאכל שאינו מזיק, והמניח מלח ברשות הרבים אינו גורם שום נזק בכך, אבל מלח המכור בתור סוכר, נחשב מזיק, שהרי ברור שבקרום ישתמשו בו וינזקו, ואין רגילים לבדוק ולטעום, ולכן בוודאי הנותן מלח ביד האשה בתורת סוכר נחשב כמניח אבנו וסכינו ברוח מצויה, וחייבו מצד אש.

המלח נחשב כמזיק מרגע מכירתו בתור סוכר

עוד הביא בזכרון משה שם, שלאחר קבלת המכתב מהגרש"ז זצ"ל שמע מפיו לבאר, שהמלח שנמכר כסוכר נחשב מזיק בור המתגלגל, דהרי באופן שהניח אדם אבן ברה"ר בלילה בעת שאין שום אדם עובר שם, ולמחרת בא אדם או בהמה וגילגלוהו למקום אחר, האם לא יתחייב הראשון משום בור המתגלגל אע"פ שבשעת מעשה ההנחה אין כאן כלל שם מזיק דבור, דהא לא הוי אז כלל בגדר תקלה. - ולא הבנתי, הרי פשוט שמיד בשעת ההנחה נחשב שיש כאן כבר מזיק, ולא שמענו שהחופר בור ברשות הרבים בשעה שאין רגל בני אדם עוברת, ועבר שמה שור בשעה זו, שלא יתחייב משום בור. כי פשוט שהמניח דבר שעלול להזיק בשעה מסוימת, נחשב מיד בשעת ההנחה ככורה בור. וכמו כן הסוכר, ברגע שנמכר בתור מלח, הרי הוא נחשב מזיק, אף שעדיין לא השתמשו עמו.

הזיק המלח אם נקרא אינו ניכר

בקובץ קול התורה הני"ל, הביא בשם הגאון רבי אברהם גורביץ, דאפשר דמ"מ פטור, דהכנסת המלח הוי כהזיק שאינו ניכר, דכל ההזיק הוא רק בתערובת המלח, ואין שינוי בעצם מראה המאכל, רק הוספת טעם חיצוני, וגם אינו מחסרו, עיין רש"י ב"ק (ה, א) ד"ה שאינו ניכר. (מובן שבנידון המהרש"ם מדובר שהלחמים נאפו בצורה שונה, כנ"ל, אין מקום לטענה זו). גם בזכרון משה נתקשה בזה והאריך ונדחק ליישב. שוב הביא שאמר לו הקהילות יעקב שמסתבר שנחשב ניכר, (כנראה כי נוגש טעמו). - ולדידי הדבר פשוט ששינוי טעם הפוחח מערך הדבר נחשב הזיק ניכר, דהרי מצינו שדנו על תשלומי החמצת יין ושאר אוכלין שנפסלו לאכילה מחמת קלקול, ולא עלה על דעת אחד לפטור מתשלום מחמת הזיק שאינו ניכר. ולא נתנו דוגמה לאינו ניכר, אלא כגון שטעמו לא נשתנה אלא שירד ערכו מחמת איסור. - מאידך אולי יש לדון שתבשיל שמתבשל בתוך סיר מכוסה, נחשב כטמון שבנוקי אש פטור.

שכח עט בבגד שנמסר למכבסה וניזקו בגדים

וראה בקובץ בית אהרן וישראל (קט) שהאריך הגרש"ז מרק בטוב טעם, בדין בעל מכבסה שכיבס בגדים, ושכח אחד עט בכיס בגדו, ונתקלקלו כל הבגדים. וכתב שלכאורה יש לחייב את בעל העט מדין אשו. דמכיון שמסר לכביסה בגד שיש בו עט, שהוא דבר המזיק, והוא תקלה כיון שבדרך כלל ישימו אותו במכונה עם בגדים אחרים. הוי ליה כמי שהניח תקלה במקום שרוח מצויה שחייב. וכתב שבנדון זה הוא פשוט יותר לחיוב מבנידון הגרש"ז, במלח במקום סוכר, שחייב משום בור. - וכבר כתבתי שגם הגרש"ז לא חייב מטעם בור אלא מטעם בור המתגלגל שהוא אש, כדבריו. ואם כן יש לדון במציאות הדבר, אולי יש מקום לפטור את בעל העט על הבגדים הטמונים בתוך מכונת הכביסה, מדין טמון באש.

מכר שני מגשי כבד ונתקלקל התבשיל מהם כמה ישלם המוכר

ובקובץ משפט החושן (ד, תשרי תשע"ז) דן הגר"א מיטלמן שליט"א, במי שקנה שני מגשים של כבד ועשה מהם תבשיל עם ביצים וכו', ובשעת האכילה ראו שהתבשיל כולו מקולקל. וטוען הלוקח שיחזיר לו המוכר דמי שני המגשים. וטוען המוכר כנגדו, מהיכי יתיי לך שהיו שני המגשים מקולקלים, שמא לא היה מקולקל אלא מגש אחד, וכל התבשיל התקלקל מחמת אותו המגש. ואיני צריך להחזיר לך אלא דמי מגש אחד. טוען לעומתו הלוקח, לו יהי שהיה רק אחד מקולקל, סוף סוף נתקלקל כל התבשיל, ומחוייב אתה לשלם לי דמי התבשיל כולו שני מגשי הכבדים הביצים הבצל. וכתב שברור שבמכירת כבד מקולקל חייב להחזיר הדמים כמקח טעות, אף שאינו יכול להחזיר למוכר את הכבד שנזרק עם התבשיל. כמו שאמרו (ח"מ רלב, ב) המוכר לחברו זרעוני גינה שאין עצמן של זרעוני נאכל, זרעון ולא צמחו, חייב באחריותו ומחזיר לו הדמים. ובסמ"ע (מ) שאין המוכר יכול לומר החזר לי זרעי ואני אחזיר המעות.

וביאר בערוך השלחן: דכל שהלוקח לא שינה, אע"פ שע"י מעשיו הפסיד יותר, ההפסד על המוכר. - ופסק שכיון שאין הלוקח יכול לטעון ברי לי ששני מגשי הכבד היו מקולקלים, והמוכר אינו יכול לטעון ברי לי שרק אחד היה מקולקל. המוציא מחבירו עליו הראיה, ואם כבר שילם הלוקח על שניהם, לא יוכל להוציא מעותיו מהמוכר. וכשעדיין לא שילם, לא יוכל המוכר לחייבו אפילו על אחד.

חיוב תשלומי התבשילין שנתקלקלו

אבל את דמי הבעים ושאר דברים שנתקלקלו מחמת הכבד, העלה שם שאינו מחוייב לשלם מצד מקח טעות. אף שלפעמים יכול הלוקח לתבוע הוצאות הפסדיו, כמו בדין (ש"ע שם, כא) שהבאנו לעיל: הלוקח מקח מחבירו והודיעו שהוא מוליכו למדינה פלוגית למכרו שם, ואחר שהוליכו לשם נמצא בו מום, אם היה המוכר יודע בממכרו שהיה בו מום, חייב בהוצאות שהוציא הלוקח להוליך אותו למקום פלוגי, ע"כ. אולם בנידון שאלתנו, הרי לא ידע המוכר שהכבד מקולקל, ופטור. ודן שם אם ניתן לחייב את המוכר מדין ממונו [=הכבד] שהזיק. ואף שמעשה הנזק נגרם ע"י הקונה, שהכניסו לתוך התבשיל, מחוייב המוכר מדין בור המתגלגל, על פי מה שהבאנו לעיל בשם הגרש"ז אויערבוך זצ"ל, במכר מלח בתורת סוכר, ונקלקל התבשיל, דינן לדון לחייבו מדין בור המתגלגל.

כשלא פשע המוכר פטור בממון המזיק

אולם כתב לדון לחלק, דכל החיוב מצד ממון המזיק הוא רק היכא שהיה פשיעה בשמירה, וכבנידון הגרש"ז, שפשע המוכר במה שהחליף. וא"כ כאן תלוי אם פשע המוכר במה שהכבד היה מקולקל, או עכ"פ פשע במה שלא ידע שהכבד מקולקל. יהיה חייב לשלם כל ההיזקות שגרם הכבד, שהוא ממונו שהזיק. אבל אם לא פשע המוכר כלל, לא יהיה חייב המוכר לשלם. דרק באדם המזיק חייב באונס. משא"כ בממון המזיק, אין חיוב בלא פשיעה בשמירה. ואם לא נדע שפשע, לא נוכל לחייבו, דהמוציא מחברו עליו הראיה.

בדמי המגש השני וההוצאות המוציא מחברו עליו הראיה

ופסק, שפשוט שצריך להחזיר לקונה דמי מגש אחד. ודמי המגש השני אם כבר שילם למוכר אינו צריך להחזיר. ובלא שילם פטור הלוקח מלשלם, דהמוציא מחברו עליו הראיה. ואם יוכיח הלוקח שידע המוכר בשעת מכירה שהכבד מקולקל, חייב המוכר לשלם כל הפסדי הקונה, מדין הוצאות דמקח טעות, שכשידע המוכר במום מחוייב לשלם. וכן אם פשע המוכר באי ידיעתו שהכבד מקולקל, [כגון שהיה צריך לחוש שנתקלקל, שידע המוכר שלא היה מאוכסן כראוי], חייב לשלם כל הוצאות הונה מדין ממונו המזיק, אש.

אבקת חלב פגומה שהזיקה אם נחשבת בור המתגלגל

ובקובץ צהר (טו, עמ' שפ) האריך הגר"ש מן בטוב טעם, בעניין נזקים שאירעו כתוצאה ממכירה מוטעית, בעניין מה שאירע רח"ל שאבקת חלב לתינוקות נמכרה ללא הויטמינים החיוניים, וניזקו ל"ע כמה תינוקות. ובתוך דבריו דן (עמ' שצא) לחייב מדין בור המתגלגל, ע"פ דברי הגרש"ז הנ"ל. ואם כי כמדומה במקרה הנ"ל רק לאחר שנגרם הנזק, נתגלתה הסכנה שבהעדר הויטמינים. ואם כן קשה לחשב האבקה כבור המתגלגל, ואכמ"ל. מכל מקום אם נקבל שהיתה פשיעה ביצור ושיווק אבקה זו, וודאי להגרש"ז יש לחייב את החברה בנזקי התינוקות.

אם להלכה מחייבין את המוכר מצד בור המתגלגל

אולם לדידי, אם כי דברי הגרש"ז אויערבוך מתוקים, צריך עיון רב אם אפשר לחייב בדין תורה את המוכר מדין בור המתגלגל. דאף שהטור והשו"ע בחו"מ (תי"א, ג) מנה בין תולדות הבור, שאם הניח אבנו ברשות הרבים ולא הזיקו במקומם אלא נתגלגלו למקום אחר ע"י רגלי אדם, חייב המגלגל הכל שהוא פושע. מכל מקום דין גילגל שלא בכונה, כעין עובדא דידן, לא הובא כלל בשו"ע. וכן לא הובא דין אבנו וסכינו שהזיקו בזמן נפילתן. והרבה האריכו הראשונים והאחרונים בעניין ד' האוקימתות דילפינן בגמ' ממה הצד, אבנו סכינו ומשאו שהניחן בראש גגו, בור המתגלגל, פותקין ביבותיהן, והכותל והאילן שנפלו, אם הם להלכה ובאיזה אופן. רבינו חננאל כתב דקימא לן כרבינא (הצד השוה לאתויי הכותל והאילן) דהוא בתרא, ויש אומרים ככולהו, דלא פליגי אלא כל חד וחד דייק ומוקים. הרי שלדעה ראשונה שבר"ח בג' האוקימתות הראשונות פטור, ורק בכותל ואילן חייב. והר"ף השמיט לגמרי הלכות אלו, ולכאורה טעמו משום שסבר שכל הסוגי' אתיא דלא כהלכתא. והרמב"ם ג"כ השמיט הך דבור המתגלגל, והזכירו רק דרך אגב בפ"ב מנזקי ממון (ה"ה) לעניין חוט שהיה קשור ברגל התרנגול שחייב חצי נזק שהרי הוא כבור המתגלגל. [ועיין בחי' ר' נחום ב"ק (יט, ב אות טז) דרך מחודשת בביאור שיטת הרמב"ם, ולדבריו ודאי אין לחייב בנדון דידן].

טעם שלרבא פטור אבנו וסכינו

הפנים מאירות ביאר טעם הפוסקים הפוטרים אבנו וסכינו, שסבירא להו שאביי ורבא חולקים, ולדעת רבא אבנו וסכינו פטור, דלא מצינו בור שיתחייב

הסוברים שבור המתגלגל חייב

אבל הרא"ש כתב כדעיה שניה שבר"ח, שכולן הלכות פסוקות הן ולא פליגי אהדדי. והביא הרא"ש שיש גדולים הסוברים שכל מה שנלמד ממה הצד פטור מכל מה שכל אחד מהמלמדים פטור, וממילא אבנו וסכינו פטור בכלים כמו בור ופטור בטמון כמו אש - ואז יהיה המוכר פטור מהזיק התבשילין. והקשה עליהם הרא"ש דא"כ בור המתגלגל שנלמד במה הצד של בור ושור דהיינו רגל צריך להיות פטור ברה"י כמו בור וברה"ר כמו רגל. וא"כ אין מציאות חיוב בבור המתגלגל. לכן סובר הרא"ש שדבר הנלמד מבור ואש יש לו כל דיני בור שדומה לו. אלא שלא תאמר היכן מצינו בור שחייב בכח אחר מעורב בו, וא"כ נפטור באבנו וסכינו, קמ"ל שכשם שהאש חייבת אף שכח אחר מעורב בו, כך גם בור שכח אחר מעורב בו חייב, אף שהבור המוזכר בתורה אין כח אחר מעורב בו, וממילא אבנו וסכינו חייב גם על טמון. ויש להאריך הרבה בזה, ואכמ"ל - א"כ אם נחשיבו כבור המתגלגל יפטר על התבשיל שהוא כלי כנ"ל. ואם הוא כאבנו וסכינו דנייחי, שלא הפקירם, כנ"ל, לשמואל שהלכה כמותו יפטר ורק לרב יהיה חייב. - ומאחר שמצינו כל הני צדדים ושיטות לפטור, ודאי יוכל המוכר לטעון קים לי, ולהפטר מתשלומין.

על ידי כח אחר, ומאש ליכא למילף, שאש חייבת משום שמזקת בשעת הילוכה, שאז הכח אחר הוא צד לחיוב. אבל כשמזקת לבתר דנייח, הוא כח אחר צד לפטור. ואם כן אין ללמוד אבנו וסכינו בור דנייח, לא מבור, דמה לבור שאין כח אחר מעורב בו, ולא מאש, דשאני אש שכח אחר המעורב בו פועל בשעת ההיזק לכך חייב, מה שאין כן אבנו וסכינו שמזיק רק לאחר שנה. וממילא דעת רבא שבאבנו וסכינו יהיה פטור, ורק בבור המתגלגל, שמיד כשהניחו הוא מזיק אז חייב, עיין תוס' ד"ה כי שדית באמצע הדיבור. ואביי יסבור שבור המתגלגל חשיב מעשיו גרמו לו, דהו"ל לאסוקי אדעתיה דסופו ליפול ברוח מצויה, ומחוייב משום בור ולא מהצד השווה. ואנן לא קי"ל כתרויהו. א"כ לכאורה אם יחשב המלח למזיק בתר דנייחי, שנתקלקל המאכל לאחר שהונח, אם נחשיבו כאבנו וסכינו, כי נניח שלפני המסירה לאשה אינו נחשב מזיק, לרבא פטור לגמרי, ולאביי המחייב משום הצד השווה לבור ואש, פטור על התבשיל שנחשב כלים. ואם נחשיב המלח לבור המתגלגל, כי מלח שטועים בו נחשב למזיק (וכמובן תלוי אם הטעות היתה שחישב השק לשק סוכר, או שטעות לקח משק המלח), פטור הן לאביי והן לרבא על כלים.

איצרות ההיכל

פנינים לפרשת השבוע ואודות צדיקים שיומא דהילולא שלהם חל השבוע מאיצרותיו של מורינו הרב הגאב"ד שליט"א שקיבלם מרבותיו ומזקני הדור הקודם

פקוחות עלי גם ממרחקים.

בבחרותי השתתפתי בהלוויית כ"ק אדמו"ר מבאיאן זצ"ל שצעדה רגלית להר הזיתים. בהגיע ההלוויה לאיזור מוזיאון רוקפלר הצטרף ה'בית ישראל' למלוים, וצעד רגלי אחרי המיטה, כמובן שנוצרה המולה ודוחק סביבו, כששביל אנושי צפוף פתוח לפני האדמו"ר עד המיטה. לפתע נשרה נעלו של אחד המלוים, ונראתה במרכז השביל הפתוח לפני האדמו"ר. אחד המלוים סבר שאין זה לכבודו של הרבי, והסיט את הנעל מהשביל הפתוח אל בין הקהל. כהרף עין זעק האדמו"ר וגער: "שוטה! השבת אבידה!" פנה לכיון שנדחפה הנעל, כמובן שהקהל נרתע ופינה את המקום, ונתגלתה הנעל הנטושה. הרים האדמו"ר את הנעל בזריזות ע"י מטרייתו [שהיה נוהג ללכת עם מטריה במקום מקל], ונעמד, עד שהגיע האובד ונטלה זי"ע.

ליו"ד של הרה"ק הבית ישראל מגור זי"ע (ב' באדר תשל"ז)
סיפר לי מ' שהוא בנו של חסיד גור שלמד בבחרותו בישיבה ליטאית, אבל נהג ללוש בשבתות קפוטה חסידית. לימים התגייס לצבא, ביקש ממנו הרבי זצ"ל שיקפיד להמשיך לכבד את השבת אף בצבא בקפוטה. וכן עשה. בסיום שנות השירות היה נהוג לצאת לטיול לחו"ל עם חברים. ונכנס לקבל ברכת פרידה מהרבי, התעניין הרבי למסלול נסיעתו, ושמע ממנו שיוצא לדרך מחר ובשבת הבעל"ט הקבוצה מתכוננת לשבות בבריטל. למחרת שלח הרבי אחד ממקורביו לבית הורי הבחור, לבקש בשמו שאם הקפוטה הושארה בבית שיעבירוה לאדמו"ר, ואכן הבחור השאירה בביתו, ונמסרה הקפוטה לשליח האדמו"ר. בערב שבת בהיותם במלון, הגיע למלון יהודי מתושבי בריטל, דפק על דלת חדרו של מ'. ומסר לו חבילה. משפתחה מ' הופתע למצוא בה את קפוטת השבת שלו. מסיים מ' את סיפורו: למותר לציין שכל האווירה שלי בטיול השתנתה, בהרגישי שעניי האדמו"ר

זיו ההיכל - פקודת משה

ממרחן רבינו הגה"צ גאב"ד נוה אחיעזר זצ"ל

ולענ"ד י"ל בפשטות עפ"י הידוע מהאלשיך הקדוש, דמצות מחצית השקל היא לגרום לאחדות בישראל, שכל אחד ידע שהוא רק מחצית, ורק בהתאחדו עם עוד יהודי הוא שלם. וממילא עי"ז מבטלים את קליפת עמלק אשר עשה לך עמלק" שכל יהודי יהיה לעצמו, וממילא מובנים שפיר דברי הגמ', גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם, שכבר אז בזמן שברא הקב"ה את עולמו אמר, לא טוב היות האדם לבדו, היינו שאסור שיהודי יהיה בבחי' לך, וצריך להתאחד עם יהודי שני ורק אז הוא אדם השלם, וכך היה גם גלוי וידוע שעתיד המן לשקול שקלים על ישראל, באמרו ישנו עם אחד מפוזר ומפורד שהוא בבחי' לך, ולכן צריך לכלותם כטענת עמלק. לפיכך הקדים הקב"ה שקלי ישראל לשקליו, כי ע"י שכל אחד נותן מחצית השקל, וידוע שרק בהתחברו עם חברו הוא שלם, עי"ז מחלישים כחו של עמלק, כי המחצית מתיבת שקלים בגימ' עמלק, ועי"ז שמרדכי ואסתר קיימו לך כנוס את כל היהודים, עי"ז נתגברו על קליפת עמלק והמן הרשע, ונעשו נסים לישראל בימים ההם, ויה"ר שנזכה לכך גם בזמן הזה אכ"ר.

בגמ' (מגילה י"ג ע"ב), גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שעתיד המן לשקול שקלים על ישראל לפיכך הקדים שקליו לשקליו, והיינו דתנן באחד באדר משמיעין על השקלים. יל"פ בס"ד עפ"ד אבי מורי זצ"ל בספרו לפרש הפסוק, זכור את אשר עשה לך, שעמלק גרם לך שנעשה פירוד בין יהודי אחד לחבירו, וכל אחד חי לו לעצמו, אשר עשה לך עמלק, היינו שכל אחד דואג רק לך לעצמו, ומאריך בזה עיין בדבריו הנעימים. והנה ידוע שכחו של המן בא מכחו של עמלק שהיה מזרעו, ונגרם עי"ז ששאל המלך לא הרג את אגג ועי"ז נולד המן בן המדתא האגגי, ולפי הנראה ממגילת אסתר גם כחו של המן הרשע בא לו מזה שבנ"י היו מפורדים ובטלה האהבה ואחדות ביניהם, וכל אחד דואג רק לעצמו והוא ל"ך כנ"ל, ועל כן כאשר המן בא אל אחשורוש להציע לו לגזור כליה על עם ישראל, התחיל באמת בענין זה ואמר, ישנו עם אחד מפוזר ומפורד בין העמים כו' ולמלך אין שווה להניחם ועשרת אלפים כסף אשקול וגו' וזה בעצם היו שקלי המן, וראיתי בשער יששכר לאדמו"ר הגה"ק ממונקאטש זצלה"ה (במאמרו שבת שקלים אות ב' ואת י"ג), שכח עמלק והמן מכניעים ע"י מחצית השקל, כי המחצה מתיבת שקלים גימ' עמלק, עי"ז לדרכו בקודש בדרך הקבלה.

<p>מתרון החידה השבועית (יתרו)</p> <p>איתא בגמ' (עירובין סו, א וינין בתוס' ס, מ, א ד"ה אדעתא) שהאמורא רב ששת מכונה "סיני". והנה בעשרת הדברות שנאמרו בסיני, פעם אחת בפרשת ואתחנן מופיעה רק פעם אחת המילה (דברים ה, יז) "ששת" (ששת ימים תעבד וגו'), ופעם אחרת בפרשתנו (ו, יח), מופיעה המילה פעמים (ב, ט, יא) "ששת ימים תעבד וגו' כי ששת ימים וגו'", אבל בכל הפעמים חסר משמו את המילה "רבי" וכתוב רק "ששת". רמז: המילה "ששת" מורכבת מהמילה שש ותי שהוא 400.</p> <p>© כל הזכויות שמורות</p>	<p>חידה לפרשת השבוע</p> <p>מצא תיבה בפרשה: בעשרת שבסני פעם פעם סיני ופעם פעמים סיני ונפל מנוה רב כסיני. רש: שש וארבע טאות.</p>
---	---

גמ"ח כלי עבודה "אביה" (שיכון י"ג) טלפון: 03-6780673 או 054-2149883 (שלמה)
רוב כלי העבודה: פטישון, רתבת, דיסק, מקדחות, מברגות, קונגו, וכי"ב חדש! מכשיר חיתוך לקרמיקה! יעוץ וליזוי מקצועי חינם!

מזל טוב וגדא יאה

הננו בזאת לשגר ברכותינו המואלפות למע"כ ידידינו היקר ראש וראשון לכל דבר שבקדושה, מרובה תורה בגופו ובממונו הרה"ג החסיד ר' יוסף בנימין הירץ שליט"א

לרגל שמחת הבר מצוה של נכדו היקר כמו מנחם מענדל שיחי בן לבנו הרה"ח ר' שניאור זלמן הי"ו מקרית מלאכי

יהי רצון שיזכו לראות ממנו ומכל יוצ"ח רוב נחת דקדושה מתוך בריות גופא ונהורא מעליא, אכ"ר.

מתפללי ולומדי ביהמ"ד מערכת "נוה ההיכל"